

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การร่างมาตรฐานวัดตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการไหว้พ่อแม่ก่อนมาและกลับจากโรงเรียน
ครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามรายละเอียดที่นำเสนอต่อไปนี้

- 2.1 วัฒนธรรมไทย
- 2.2 ทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล
- 2.3 วิธีการร่างมาตรฐานวัดตามแนวทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล
- 2.4 การให้คะแนนและการวิเคราะห์ข้อมูลในมาตรฐานวัด
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 วัฒนธรรมไทย

2.1.1 ความหมายของวัฒนธรรม

คำว่า "วัฒนธรรม" สู้พัตรา สู้ภาพ (2523) ได้กล่าวว่า เป็นคำสมาสระหว่างภาษาบาลีกับสันสกฤตเพราะคำว่า " วัฒน " มาจากคำบาลีว่า " วฏฺณ " ซึ่งแปลว่า เจริญ งอกงาม ส่วนคำว่า " ธรรม " มาจากภาษาสันสกฤตว่า " ธฺรม " เขียนตามรูปบาลีล้วน ๆ คือ " วฏฺณธมฺม " หมายถึงความดีซึ่งหากแปลตามรากศัพท์คือสภาพอันเป็นความเจริญงอกงามหรือลักษณะที่แสดงความเจริญงอกงาม

นอกจากนี้คำว่า " วัฒนธรรม " ตรงกับภาษาอังกฤษว่า culture คำว่า culture นี้มีที่มาจากภาษาฝรั่งเศส โดยฝรั่งเศสเองได้คำดังกล่าวมาจากภาษาละตินคือ cultura ในหนังสือ Encyclopedia of Social Science หน้า 621 ได้อธิบายคำว่า วัฒนธรรมว่าเป็นคำที่ใช้ในวิชามานุษยวิทยาสสมัยใหม่ (Modern Anthropology) และในทางด้านสังคมศาสตร์ หมายถึงมรดกของสังคม (social heritage) เป็นลักษณะเฉพาะในการดำรงชีวิตของกลุ่มคนที่มาอยู่ร่วมกัน และได้มีการเปลี่ยนแปลงให้เจริญตามยุคตามสมัย

นอกจากนี้ยังมีผู้สนใจในเรื่องวัฒนธรรมได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้หลาย ๆ ทศนะ
ดังนี้คือ

พระยาอนุมานราชชน (2515) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่าวัฒนธรรมคือสิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลงและปรับปรุง หรือผลิตสร้างขึ้นเพื่อความเจริญงอกงาม ในวิถีชีวิตของส่วนรวม ถ่ายทอดกันได้เอาอย่างกันได้ รวมทั้งผลิตผลของส่วนรวมที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อนสืบต่อเป็นประเพณีกันมาตลอดจนความรู้สึก ความคิดเห็น ความประพฤติและกิริยาอาการหรือการกระทำใด ๆ ของมนุษย์ในส่วนรวมลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกันและสำแดงให้ปรากฏเป็นภาษา ศิลปะ ความเชื่อ ระเบียบ ประเพณี เป็นต้น เป็นมรดกแห่งสังคมซึ่งรับและรักษาไว้ให้เจริญงอกงาม

คึกฤทธิ์ ปราโมช (2514) ให้ความหมายของวัฒนธรรมว่า การปลูกฝังสิ่งต่าง ๆ แล้วได้มีการถ่ายทอดสิ่งที่ได้ปลูกฝังไว้นั้น ระหว่างสังคมชุดหนึ่งกับสังคมชุดต่อ ๆ ไป

พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2485 (ม.ป.ป.) ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบ ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีงามของประชาชน

สุพัตรา สุภาพ (2523) กล่าวถึงวัฒนธรรมไว้ว่ามีความหมายครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงออกถึงชีวิตของมนุษย์ในสังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือสังคมใดสังคมหนึ่งมนุษย์ได้คิดสร้างระเบียบกฎเกณฑ์วิถีในการปฏิบัติ การจัดระเบียบตลอดจนความเชื่อ ความนิยม ความรู้ และเทคโนโลยีต่าง ๆ ในการควบคุมและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ

พะอบ โปษะภฤณะ (2524) กล่าวว่าวัฒนธรรมคือ วิถีชีวิตที่ได้ปฏิบัติแล้วว่าดีว่าเหมาะสมกับสภาพของสังคมนั้นๆ และมีการสืบทอดกันมา วัฒนธรรมมีประจำสังคม จึงแยกออกไปตามลักษณะของสังคม เป็นวัฒนธรรมกลุ่มใหญ่และวัฒนธรรมกลุ่มย่อย เป็นต้น

จากแนวความคิดและความหมายของวัฒนธรรม จากคำนิยามของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น อาจจะสรุปได้ว่าวัฒนธรรมหมายถึงแนวการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่สืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แสดงให้เห็นถึงลักษณะความเป็นอยู่ตลอดจนลักษณะนิสัยซึ่งเป็นลักษณะเด่นของสังคมนั้น ๆ วิถีชีวิตของคนในสังคมจะมีลักษณะเฉพาะของตนเอง

2.1.2 ความสำคัญของวัฒนธรรม

สุพิศวง ธรรมพันทา (2532) ได้กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรมมีอยู่เฉพาะสังคมมนุษย์เท่านั้น ไม่ว่าชนกลุ่มใดพวกใดล้วนมีวัฒนธรรมทั้งสิ้นคุณค่าและความสำคัญของวัฒนธรรมโดยสรุปมีดังนี้

2.1.2.1 วัฒนธรรมแสดงถึงอัจฉริยภาพของมนุษย์เกี่ยวกับการดำรงชีวิต

ก) วัฒนธรรมเป็นการปรับใช้สิ่งแวดล้อมอย่างมีคุณค่า เพื่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ มนุษย์คิดค้นเทคนิคในการปรับใช้สิ่งแวดล้อมแล้วแพร่กระจายถ่ายทอดสู่กันภายในกลุ่มคนนั้น ๆ เป็น 14 ความหมายเฉพาะของกลุ่มคนแต่ละกลุ่มซึ่งช่วยให้มีชีวิตอยู่รอดอย่างสุขสมบูรณ์

ข) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงว่ามนุษย์มีความสามารถเหนือกว่าสัตว์ประเภทอื่นในการดำรงชีวิตบนโลกนี้ เป็นที่ยอมรับกันว่ายิ่งนานวันเราจะมองเห็นความแตกต่างของวิถีชีวิตของมนุษย์ต่างจากสัตว์อื่นมากขึ้นทุกที เพราะเหตุที่ชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ปัจจุบันสะดวกสบายเปลี่ยนไปจากเดิมมากขณะที่ชีวิตสัตว์อื่นคงเดิมตลอดมา จึงสรุปว่า วัฒนธรรมมีอยู่เฉพาะสังคมมนุษย์เท่านั้น

2.1.2.2 วัฒนธรรมสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อย และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคมมนุษย์

ก) วัฒนธรรมกำหนดแบบแผนของพฤติกรรมและรูปแบบของสถาบันทางสังคมของแต่ละสังคม ดังนั้นผู้คนในแต่ละสังคมย่อมประพฤติตนอย่างเดียวกับคนอื่น ๆ ตามแนวของระเบียบแบบแผนและประเพณีที่สร้างขึ้นในสถาบันทางสังคมต่าง ๆ จนได้เห็นเป็นภาพเดียวกันของคนทั้งสังคมนั้น ตัวอย่างเช่น คนไทยจะยินยอมถวายความจงรักภักดีตามเส้นทางที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะเสด็จพระราชดำเนินผ่านไป

ข) วัฒนธรรมเป็นสิ่งควบคุมสังคม เมื่อสังคมกำหนดมาตรฐานความประพฤติขึ้นใช้แล้ว ย่อมจะมีบทลงโทษ เพื่อกวดขันควบคุมผู้คนให้ปฏิบัติตามแนวทางนั้น สังคมจึงจะเกิดความสงบเรียบร้อยขึ้นได้ ตัวอย่างเช่น ลูกหลานต้องกตัญญูทวดต่อพ่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่ ถ้าลูกหลานคนใดทำร้ายบุพการีย่อมเป็นที่รังเกียจและถูกกล่าวขานว่าเป็นคนอกตัญญู

ค) วัฒนธรรมทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และความมั่นคงในสังคม หมายความว่า วัฒนธรรมได้ทำให้ผู้คนแต่ละสังคมเกิดความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน เต็มใจร่วมมือกันต่อต้านและแก้ไขวิกฤตต่าง ๆ เพื่อความคงอยู่ของกลุ่มตน

2.1.2.3 วัฒนธรรมเป็นเครื่องแสดงถึงความเหมือนและความแตกต่างกันของสังคมมนุษย์

ก) วัฒนธรรมเป็นเครื่องหล่อหลอมบุคลิกภาพทางสังคมให้กับสมาชิก บุคคลเมื่ออยู่ในสังคมใดย่อมมีความคิด ความเชื่อ อุดมนิสัยใจคอ และการปฏิบัติตัวในสังคมเหมือนกันจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของสังคมนั้น (Social identification)

ข) วัฒนธรรมเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเหมือนกัน และความแตกต่างกันของแต่ละสังคม เนื่องจากพบว่าแต่ละสังคมย่อมมีแนววัฒนธรรม (Culture traits) บางอย่างเหมือนกันหรือต่างจากสังคมอื่นได้

2.1.3 ประเภทของวัฒนธรรม

สุพิศวง ธรรมพันทา (2532) ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมไว้ว่าประกอบด้วย 2 ส่วน

2.1.3.1 วัฒนธรรมส่วนที่เป็นนามธรรม นักวิชาการต่างเรียกชื่อกันหลายอย่างเช่น วัฒนธรรมส่วนที่ไม่ใช่วัตถุ (Nonmaterial culture) วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับจิตใจหรือความคิด (Mental or Ideal culture) วัฒนธรรมส่วนที่ซ่อนเร้น (Covert culture) และวัฒนธรรม

ส่วนที่อยู่ภายใน (Implicit culture)

2.1.3.2 วัฒนธรรมส่วนที่เป็นรูปธรรม นักวิชาการเรียกชื่อกันหลายอย่างเช่น วัฒนธรรมส่วนที่เป็นวัตถุ (Material culture) วัฒนธรรมส่วนที่เป็นพฤติกรรม (Behavioral culture) วัฒนธรรมส่วนที่เปิดเผย (Overt culture) และวัฒนธรรมส่วนที่อยู่ภายนอก (Explicit culture)

สำหรับงานวิจัยครั้งนี้จะกล่าวถึงการแสดงความเคารพซึ่งจัดเป็นวัฒนธรรมไทยในส่วนมารยาทเพียงด้านเดียวเพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับพฤติกรรมการไหว้พ่อแม่ก่อนมาและกลับจากโรงเรียนดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ชาติไทยได้ชื่อว่าเป็นชาติที่มีมารยาทงดงามที่สุดในโลก ทั้งนี้เพราะบรรพบุรุษของไทยได้วางแบบอย่างมารยาทไว้อย่างเหมาะสม แบบอย่างมารยาทของชาติไทยเป็นหลักการที่ไม่ลำสมัย (ท่านผู้หญิงศุภมาลา มาลากุล, 2524) ดังนั้นมารยาทไทยจึงใช้ได้ในทุกโอกาส ทุกสมัยและทุกสถานที่ มารยาทที่ดีของสังคมไทยสามารถนำไปใช้ในสังคมของชาติอื่นได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม นอกจากนี้ท่านผู้หญิงศุภมาลา ยังได้ให้ความหมายมารยาทไว้ว่า " มารยาทคือกิริยาวาจาที่ถือว่าสุภาพเรียบร้อย อันประกอบด้วย การเสียสละ ความพอใจส่วนตัว เพื่อทำความพอใจให้ผู้อื่น " ซึ่งตรงกับท่านผู้หญิงพัช อนุรักษราษฎร์ (2526) ได้กล่าวถึงมารยาทว่า คือการมีกิริยา วาจา ใจสุภาพเรียบร้อย

ตามมารยาทไทย การแสดงความเคารพได้แก่ การคำนับ การไหว้ การกราบและการถวายบังคม ดังมีรายละเอียดดังนี้

ก) การคำนับ ให้ก้มศีรษะในลักษณะโค้งจากส่วนไหล่ ลำคอและศีรษะลงในอาการไม่ช้าไม่เร็วนัก แล้วเงยหน้ากลับสู่ที่เดิม

ข) การไหว้และการกราบ เป็นประเพณีที่ถือเป็นเอกลักษณ์ของไทยมาแต่โบราณกาลและเป็นแบบฉบับของวัฒนธรรมไทยในส่วนที่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาโดยเฉพาะ ซึ่ง อุดม บัวศรี (2528) ได้กล่าวถึงการกราบและการไหว้ไว้ดังนี้

แบบของการไหว้ จำแนกไว้ได้เป็น 4 แบบคือ

2.1 การไหว้พระ ประนมมือแล้วยกขึ้นให้หัวหัวแม่มือจรดระหว่างคิ้ว ปลายนิ้วชี้จรดดินผมแนบให้ชิดกับหน้าผาก เรียกว่า ไหว้ระดับ 1 ชายให้ค้อมตัวลง หญิงให้ก้าวขาออกไปข้างหน้าเล็กน้อย แล้วย่อตัวลง

2.2 การไหว้ตามารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ครู อาจารย์ และผู้มีพระคุณให้ประนมมือยกขึ้นจนหัวหัวแม่มือจรดปลายจมูก ปลายนิ้วชี้จรดระหว่างคิ้ว เรียกว่า ไหว้ระดับ 2 ชายให้ค้อมตัวลงเล็กน้อย หญิงให้ก้าวขาขวาออกไปข้างหน้าเล็กน้อย แล้วย่อตัวลงแต่พองาม

2.3 การให้ผู้เคารพนับถือโดยทั่วไป ให้ประนมมือนิ้วหัวแม่มือจรดปลายคาง ปลายนิ้วชี้จรดปลายจมูก ก้มหน้าลงเล็กน้อย ไม่ต้องค้อมตัวหรือย่อตัวเรียกว่าให้ระดับ 3

2.4 การให้ผู้มีฐานะเสมอกัน และรับให้ผู้มีอาวุโสน้อยกว่า ให้ประนมมือนิ้วหัวแม่มืออยู่ระหว่างอก ปลายนิ้วชี้จรดปลายคาง ก้มหน้าลงเล็กน้อย ไม่ต้องค้อมตัวหรือย่อตัวเรียกว่าให้ระดับ 4

ส่วนการกราบพระพุทธรูป ต้องกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ คือ หน้าผาก 1 มือ 2 เข่า 2 รวมเป็น 5 จรดพื้นพร้อมกัน และกราบ 3 ครั้ง ทำเตรียมกราบ ขายนั่งท่าพรหมเข่ายันพื้น ขาพับไปข้างหลัง ปลายเท้าตั้ง สันเท้าและปลายเท้าชิดกัน ก้นนั่งทับบนสันเท้า ตัวตรงมือวางบนหน้าขาทั้งสอง หิ้ง นั่งท่าเทพธิดา เข่ายันพื้นชิดกัน ขาพับไปข้างหลังตั้งแต่เข่าถึง ปลายเท้าราบไปกับพื้น ก้นนั่งทับบนสันเท้า ตัวตรงมือวางบนหน้าขา

ท่ากราบมียู่ 3 จังหวะคือ

จังหวะที่ 1 ชายและหญิงประนมมือขึ้นระดับอก ปลายมือเบนออกไปข้างหน้า 45 องศา ไม่กางแขนหรือบีบแขนแนบลำตัวเกินไป เรียกว่า ท่าอัญชลี

จังหวะที่ 2 ก้มศีรษะลงรับมือเล็กน้อย นิ้วหัวแม่มือจรดหว่างคิ้ว ปลายนิ้วชี้จรดดินผม เรียกว่า ท่าวันทา

จังหวะที่ 3 ชายให้กราบโดยก้มตัวลงให้มือและแขนทาบพื้น มือห่างกันประมาณ 1 คืบ หน้าผากจรดพื้นพอดี ข้อศอกทั้งสองข้างต่อกับหัวเข่า หิ้งปฏิบัติเช่นเดียวกัน แต่เวลาก้มตัวลงกราบ หน้าผากจรดพื้นแล้วให้ศอกคร่อมหัวเข่า ไม่ต่อกับหัวเข่าอย่างชาย เรียกว่าท่ากราบ

ท่าจบ เมื่อกราบครบ 3 ครั้งแล้ว ทั้งชายและหญิงให้ยกมือขึ้นประนมไหว้ ในท่าวันทา คือนิ้วหัวแม่มือจรดหว่างคิ้ว ปลายนิ้วชี้จรดดินผม พร้อมกับก้มศีรษะลงรับมือเล็กน้อย กระทำเช่นนี้เพียง 1 ครั้ง จึงเปลี่ยนอิริยาบถได้

ค) การถวายบังคม นั่งคุกเข่า ยกอก วางมือคว่ำลงบนหน้าขา แล้วยกมือขึ้นประนมตรงระดับหน้าท้อง ยกปลายมือกลับขึ้นพร้อมกับโน้มตัวไปข้างหน้าและยกขึ้นจนนิ้วหัวแม่มือทั้งสองจรดหน้าผาก ลำตัวเฉพาะเหนือเอวเอนไปข้างหลัง ชายเอนมากกว่าหญิง หน้าเงยขึ้นให้ตาอยู่ในระดับหัวแม่มือ แล้วลดมือลงพร้อมกับโน้มตัวกลับไปทางข้างหน้าให้มือลงมาถึงระดับหน้าท้อง ปลายมือคว่ำ แล้วยกขึ้นประนม ปลายมือตั้งพร้อมกับเลื่อนมือขึ้นสู่ระดับอกและยกตัวขึ้นตรง ทำครบ 3 ครั้งแล้วจึงหมอบลงศอก มือกำประสาน

ชาติไทยได้กำหนดแบบอย่างของมารยาทไทยไว้หลายอย่าง ซึ่งล้วนแต่เหมาะสมและแก้ไขดัดแปลงให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม และกาลสมัยได้ กิริยามารยาทไทยแต่ละท่าล้วนดูงดงามและถูกต้องตามหลักของกายวิภาค มารยาทที่ถือปฏิบัติกันอยู่ในสังคมไทย

2.2 ทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล

ทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล (A Theory of Reasoned Action) ที่นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีใจความสังเขป ดังนี้ (อิระพร อุวรรณโณ, 2535)

2.2.1 ข้อตกลงเบื้องต้นของทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผลมี 2 ข้อ คือ

2.2.1.1 มนุษย์เป็นผู้มีเหตุผล และใช้ข้อมูลของตนอย่างเป็นระบบ

2.2.1.2 มนุษย์พิจารณาผลที่อาจเกิดจากการกระทำของคนก่อนตัดสินใจลงมือทำ หรือไม่ทำพฤติกรรมหนึ่ง ๆ

2.2.2 ใจความของทฤษฎีโดยสังเขปคือ

2.2.2.1 สาระพื้นฐานของทฤษฎี

ก) พฤติกรรม (ย่อว่า B) ส่วนมากของบุคคลอยู่ภายใต้ความควบคุมของเจตนาเชิงพฤติกรรม (Behavioral Intention or I) หรือเรียกสั้น ๆ ว่าเจตนาของเขาคือจะทำหรือไม่ทำพฤติกรรมนั้น ๆ

ข) เจตนาเชิงพฤติกรรม ได้รับอิทธิพลจากตัวกำหนด 2 ตัว คือ

1) เจตคติต่อพฤติกรรม (A_B) เป็นการประเมินทางบวก ลบของบุคคลต่อการกระทำนั้น ๆ A_B จัดได้ว่าเป็นปัจจัยส่วนบุคคลและได้รับอิทธิพลหรือถูกกำหนดโดยผลรวมของผลคูณระหว่างความเชื่อเกี่ยวกับผลกรรมหรือผลของการกระทำ (Behavioral Belief หรือ b) และการประเมินผลกรรมหรือผลของการกระทำ (Evaluation of Consequences หรือ e) เขียนเป็นสมการได้ว่า

$$A_B = f \left(\sum_{i=1}^n b_i \cdot e_i \right) \dots\dots\dots (1)$$

เมื่อ n คือจำนวนความเชื่อเกี่ยวกับผลกรรม

2) การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง (Subjective Norm หรือ SN) หมายถึงการรับรู้ของบุคคลว่าคนอื่น ๆ ที่มีความสำคัญสำหรับเขาต้องการหรือไม่ต้องการให้เขาทำพฤติกรรมนั้น

SN ขึ้นอยู่กับผลรวมของผลคูณระหว่าง ความเชื่อเกี่ยวกับทัศนะของกลุ่มอ้างอิงต่อการกระทำของตน (Normative Beliefs หรือ NB) กับแรงจูงใจที่จะคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง (Motivation to Comply หรือ MC)

ความเชื่อเกี่ยวกับทัศนะของกลุ่มอ้างอิงต่อการกระทำของตน (หรือ NB) หมายถึงความเชื่อที่ว่าแหล่งอ้างอิงหนึ่ง ๆ ประสงค์จะให้ตนทำหรือไม่ทำพฤติกรรมนั้นเพียงใด แหล่ง

อ้างอิงหมายถึงบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีความสำคัญต่อบุคคลนั้น เช่น พ่อ แม่ คู่สมรส หรืออาจารย์
แรงจูงใจที่จะคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง (MC) หมายถึง การรับรู้ของบุคคลว่าตนต้องการทำ
ตามที่แหล่งอ้างอิงแต่ละแหล่งต้องการให้ตนทำเพียงไร
เขียนเป็นสมการได้ว่า

$$SN = f \left[\sum_{j=1}^m NB_j \cdot MC_j \right] \dots\dots\dots (2)$$

เมื่อ m คือจำนวนแหล่งอ้างอิง

จากข้อ 1 และ 2 สามารถเขียนเป็นสมการได้ว่า

$$B \sim I = f [\beta_1 \cdot A_B + \beta_2 \cdot SN] \dots\dots\dots (3)$$

เมื่อ β_1 และ β_2 เป็นน้ำหนักที่ได้จากการคำนวณสมการถดถอยพหุคูณ

ค) ความสำคัญเชิงสัมพันธ์ของ A_B และ SN ในการทำนาย I (ซึ่งมีอิทธิพลต่อ B อีกทอดหนึ่ง) อาจแตกต่างกันไปได้เป็น 3 กรณีหลักคือ

- 1) A_B มีอิทธิพลต่อ I มากกว่า SN เช่นในงานวิจัยที่ใช้เกมการทดลองให้
คนมีการแข่งขันกัน (Ajzen, 1971: Ajzen and Fishbein, 1970) ในการศึกษาเจตนา
เชิงพฤติกรรมที่จะมีเพศสัมพันธ์ก่อนสมรส (premarital sex intention) ของผู้หญิง
(Fishbein อ้างใน Ajzen and Fishbein, 1973) และการวิจัยในหมู่นักเรียนที่เลือก
สมัครเข้าศึกษาต่อในคณะวิทยาศาสตร์ในมหาวิทยาลัยของรัฐในประเทศไทย (ถาวร แซ่ตั้ง, 2529)
- 2) SN มีอิทธิพลต่อ I มากกว่า A_B เช่น ในงานวิจัยที่ใช้เกมการทดลอง
ให้คนมีความร่วมมือกัน (Ajzen, 1971: Ajzen and Fishbein, 1970) ในการศึกษาเจตนา
เชิงพฤติกรรมที่จะมีเพศสัมพันธ์ก่อนสมรสของผู้ชาย (Fishbein, 1966 อ้างถึงใน Ajzen and
Fishbein, 1973) และการวิจัยในหมู่นักเรียนที่ไม่เลือกสมัครเข้าศึกษาต่อในคณะวิทยาศาสตร์ใน
มหาวิทยาลัยของรัฐในประเทศไทย (ถาวร แซ่ตั้ง, 2529)
- 3) A_B กับ SN มีอิทธิพลต่อ I พอกัน เช่น อัจฉราพร สุวรรณทล (2529)
ศึกษาพฤติกรรมการให้บุตรของมารดา และศึกษาทั้งการให้บุตรและนมขวด ในส่วนของ
การวิเคราะห์ A_B SN และ I ได้นำคำตอบแต่ละตัวต่อการให้บุตรมาโดยการให้นมขวดแล้ว
วิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณ ผู้วิจัยพบว่าในหมู่มารดาที่เคยให้บุตรมาก่อนหรือเคยมีบุตรมาแล้ว
ทั้ง A_B และ SN มีอิทธิพลต่อ I พอกัน

ง. ตัวแปรภายนอก (external variables) เช่น ตัวแปรชีวสังคมได้แก่อายุ เพศ อาชีพ ศาสนา เป็นต้น เจตคติต่อเป้าหมายอื่นที่เกี่ยวกับพฤติกรรมนั้น ๆ ได้แก่เจตคติต่อบุคคล หรือเจตคติต่อสถาบัน หรือบุคลิกภาพ เช่น เก็บตัว-เปิดเผย อำนาจนิยม จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมก็ต่อเมื่อตัวแปรนั้น ๆ มีอิทธิพลผ่าน b_i, e_i, NB_j, MC_j หรืออิทธิพลต่อความสำคัญเชิงสัมพัทธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสองนี้ต่อไป

2.2.3 ความหมายของตัวแปรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผลมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขออธิบายรายละเอียดถึงความหมายของมาตรวัดตัวแปรต่าง ๆ ไว้ดังนี้

2.2.3.1 พฤติกรรม หมายถึง สิ่งที่บุคคลลงมือกระทำเอง และความจำเพาะของพฤติกรรมจำเป็นต้องคำนึงถึงการกระทำ เป้าหมาย เวลา และบริบท การวัดพฤติกรรมทำได้หลายวิธีคือ

- ก) วัดจากทางเลือก 2 ทาง คือการเลือกที่จะทำหรือไม่ทำพฤติกรรมนั้น
- ข) วัดจากทางเลือกหลายทาง เช่น การสังเกตว่าบุคคลเดินทางไปทำงานด้วยวิธีใดบ้าง อาจทำได้โดยการทำเครื่องหมาย / ในรายการต่อไปนี้

- รถยนต์หรือรถกระบะส่วนตัว
- เป็นผู้โดยสารในรถยนต์หรือรถกระบะของคนอื่น
- รถประจำทาง
- รถยนต์รับจ้าง

ค) วัดการกระทำในเชิงปริมาณ แทนที่จะวัดว่าบุคคลได้ทำหรือไม่ได้ทำพฤติกรรมหนึ่ง เช่น ได้ทำบุญให้วัดหรือไม่ การวัดการกระทำในเชิงปริมาณก็จะเป็นการวัดว่าเขาได้ทำบุญให้วัดมากน้อยเพียงไร

ง) การสังเกตซ้ำ เมื่อนักวิจัยสนใจศึกษาว่าผู้คนทำพฤติกรรมบ่อยมากน้อยอย่างไรในโอกาสต่าง ๆ ได้จากการสังเกตซ้ำ ซึ่งมีวิธีย่อย 2 วิธีคือ

1) การวัดความถี่สัมบูรณ์ (absolute frequency) หมายถึงจำนวนครั้งที่บุคคลทำพฤติกรรมหนึ่ง ๆ เช่น จำนวนวันที่สูบบุหรี่แต่ละวัน หรือจำนวนวันที่ขับรถไปทำงานในเดือนมกราคม

2) การวัดความถี่สัมพัทธ์ (relative frequency) หมายถึงการวัดในเชิงสัดส่วนหรือร้อยละที่บุคคลทำพฤติกรรมนั้น ๆ ในโอกาสต่าง ๆ ที่กำหนดเป็นกรอบไว้ เช่น ร้อยละของวันที่บุคคลขับรถไปทำงานในเดือนมกราคม

2.2.3.2 เจตนาเชิงพฤติกรรม หมายถึง ความเป็นไปได้ที่บุคคลจะทำพฤติกรรมหนึ่ง ๆ (Ajzen and Fishbein, 1980 หน้า 42) สิ่งสำคัญในการวัดเจตนาเชิงพฤติกรรมคือความสอดคล้องกับการวัดพฤติกรรมในแง่การกระทำ เป้าหมาย เวลา บริบท นอกจากนี้หากเป็นการ

ศึกษาประเภทพฤติกรรม การวัดเจตนาเชิงพฤติกรรมก็ต้องให้ครอบคลุมการกระทำเดี่ยวที่ครบถ้วน
ในประเภทพฤติกรรมที่ศึกษา

ก) การวัดเจตนาเชิงพฤติกรรม อาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ

1) การวัดเจตนาในการเลือก (choice intention) แบ่งย่อยได้ 3 แบบ คือ

1. การวัดจากทางเลือก 2 ทาง เช่น

ฉัน () เจตนาจะไป ใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งในการเลือกตั้งคราวหน้า

() เจตนาจะไม่ไป

หรือ

มีทางเป็นไปได้ ----- % ที่ฉันจะไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งในการเลือกตั้งคราวหน้า

นอกจากนี้ในการวิจัยจำนวนมากมักให้ผู้ตอบตอบในมาตราที่มี 7 ระดับ เช่น

ฉันเจตนาจะไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งในการเลือกตั้งคราวหน้า

เป็นไปได้

เป็นไปไม่ได้

-----;-----;-----;-----;-----;-----;-----

มาก ปานกลาง น้อย ไม่ใช้ทั้ง น้อย ปานกลาง มาก

2 อย่าง

2. การวัดจากทางเลือกหลายทางเลือก เช่น ในโอกาสหน้าฉันมีเจตนาจะซื้อ

ยาสีฟันตรา

----- คอลเกต

----- ดาร์ลี่

----- ไกลซ์ด

----- ไม่ซื้อ

หรืออาจวัดเป็นร้อยละที่รวมกันแล้วเป็น 100 เช่น

หลังจากจบการศึกษาชั้น ม.3 แล้วเป็นไปได้...

----- % ที่ฉันจะเลือกศึกษาต่อสายสามัญ

----- % ที่ฉันจะเลือกศึกษาต่อสายอาชีพด้านเกษตรกรรม

----- % ที่ฉันจะเลือกไม่ศึกษาต่อ

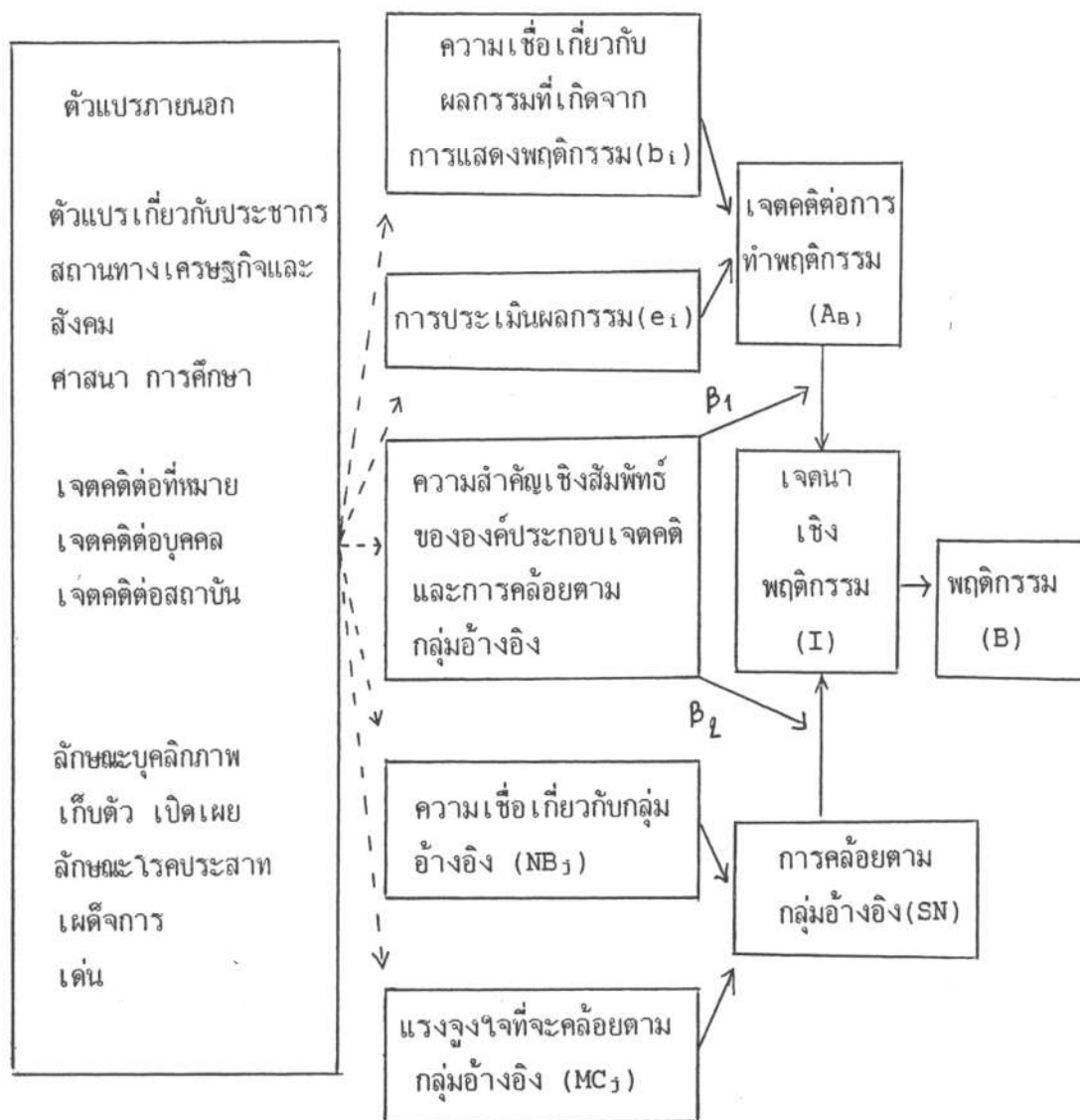
3. การวัดในเชิงปริมาณ เช่น

ฉันเจตนาจะบริจาคเงินให้สภากาชาดไทยในปีนี้เป็นเงิน ----- บาท

2) การวัดเจตนาในด้านความถี่ เป็นแนวความคิดที่ขนานกับการวัดพฤติกรรมคือ

การวัดเจตนาในเชิงความถี่สัมพันธ์และความถี่สัมพันธ์

เนื้อหาสาระของทฤษฎีที่กล่าวมาทั้งหมดแสดงเป็นแผนภาพได้ดังนี้

----- แสดงความเป็นไปได้ของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรภายนอก
กับตัวแปรต่างๆ ในทฤษฎี
_____ แสดงความสัมพันธ์โดยตรงเชื่อมโยงระหว่างตัวแปรที่เกี่ยวข้อง

ภาพที่ 1 สรุปเนื้อหาสาระของทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล (Ajzen and Fishbein, 1980)

2.3 วิธีการสร้างมาตรวัดตัวแปรที่เกี่ยวข้องตามแนวทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล

มาตรวัดตามแนวทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผลของ Ajzen and Fishbein (1980) สามารถแบ่งตามตัวแปรที่เกี่ยวข้องเป็น 5 กลุ่มคือ

- 2.3.1 มาตรวัดเจตคติต่อพฤติกรรม
- 2.3.2 มาตรวัดความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิง
- 2.3.3 มาตรวัดแรงจูงใจที่จะคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง
- 2.3.4 มาตรวัดการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงทางตรง
- 2.3.5 มาตรวัดเจตนาเชิงพฤติกรรม

ซึ่งมาตรวัดตัวแปรทั้ง 5 กลุ่ม มีขั้นตอนในการสร้างมาตรวัดดังต่อไปนี้

2.3.1 มาตรวัดเจตคติ เป็นมาตรวัดที่ให้ผู้ตอบประเมินความรู้สึกของตนต่อพฤติกรรมนั้น โดยประเมินว่าความรู้สึกเป็นไปในทางบวกหรือในทางลบ ตามทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผลได้อธิบายว่าการวัดเจตคติทำได้ 2 ลักษณะคือการวัดเจตคติทางตรง (A_B) การวัดเจตคติทางอ้อม ($\Sigma b_i.e_i$)

2.3.1.1 การวัดเจตคติทางตรง (A_B) จะใช้มาตรจำแนกความหมายของออสกูด และคณะ (ธีระพร อุวรรณโณ, 2535) เป็นแนวในการสร้างมาตรวัด ซึ่งมีลักษณะเป็นคำคุณศัพท์ที่มีความหมายตรงกันข้าม ดังมีขั้นตอนในการสร้างดังต่อไปนี้

- ก) สํารวจคำคุณศัพท์ โดยใช้แบบสอบถามแบบปลายเปิด เช่น
การศึกษาในสายสามัญหลังจากเรียนจบชั้น ม.3 เป็นสิ่งที่... (ตอบเป็นคำคุณศัพท์สั้น ๆ)
- ข) นำคำคุณศัพท์ที่กลุ่มตัวอย่างจำนวนร้อยละ 20 กล่าวถึง มาหาคำตรงกันข้าม เช่น ดี ตรงข้ามกับ ไม่ดี
- ค) นำคำคุณศัพท์จากข้อ ข) มาสร้างเป็นมาตรวัดเจตคติทางตรง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง มาตรวัดเจตคติทางตรง (A_B)

การศึกษาต่อในสายสามัญหลังจากจบการศึกษาชั้นม.3 ของฉันเป็นสิ่งที่
เป็นโทษ -----:-----:-----:-----:-----:----- เป็นประโยชน์
มาก ปานกลาง น้อย ไม่ใช่ทั้ง น้อย ปานกลาง มาก
2 อย่าง

2.3.1.2 การวัดเจตคติทางอ้อม ($\Sigma b_i.e_i$) การวัดเจตคติทางอ้อม เป็นการวัดความเชื่อเกี่ยวกับผลกรรมจากพฤติกรรมและการประเมินผลกรรมจากพฤติกรรม ในการสร้างมาตรวัดเจตคติทางอ้อม จะใช้มาตรจำแนกความหมายของออสกูดและคณะ (ธีระพร อุวรรณโณ,

2535) เป็นแนวในการสร้างมาตรวัด มีขั้นตอนในการสร้างดังต่อไปนี้

ก) สํารวจความเชื่อ โดยใช้แบบสอบถามแบบปลายเปิดดังนี้ เช่น

1. ท่านคิดว่าการที่ท่านจะศึกษาต่อในสายสามัญหลังจากจบการศึกษาชั้น

ม.3 จะก่อให้เกิดผลดีอะไรบ้าง

2. ท่านคิดว่าการที่ท่านจะศึกษาต่อในสายสามัญหลังจากจบการศึกษาชั้น

ม.3 จะก่อให้เกิดผลเสียอะไรบ้าง

3. ท่านคิดว่าการที่ท่านจะศึกษาต่อในสายสามัญหลังจากจบการศึกษาชั้น

ม.3 จะก่อให้เกิดผลกระทบอันใดตามมาอีกบ้าง

ข) นำความเชื่อที่ได้จากข้อ ก) มาเรียงลำดับความถี่จากมากไปหาน้อย คัดเลือกความเชื่อที่กลุ่มตัวอย่างจำนวนร้อยละ 20 กล่าวถึง ซึ่งถือว่าเป็นความเชื่อเด่นชัด (Salient beliefs)

ค) นำความเชื่อเด่นชัดมาสร้างมาตรวัดเจตคติทางอ้อม ($\Sigma b_i \cdot e_i$) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง มาตรวัดความเชื่อเกี่ยวกับผลกระทบจากพฤติกรรม (b_i)

การศึกษาต่อในสายสามัญหลังจากจบการศึกษาชั้นม.3 ของฉัน

จะทำให้ฉันหางานทำได้ง่ายหลังจบการศึกษา

เป็นไปได้ -----:-----:-----:-----:-----:-----:-----:-----:-----: เป็นไปไม่ได้

มาก ปานกลาง น้อย ไม่ใช่ทั้ง น้อย ปานกลาง มาก

2 อย่าง

ตัวอย่าง มาตรวัดการประเมินผลกระทบจากพฤติกรรม (e_i)

การหางานทำได้ง่ายหลังจบการศึกษาเป็นสิ่งที่

ดี -----:-----:-----:-----:-----:-----:-----:-----:-----: ไม่ดี

มาก ปานกลาง น้อย ไม่ใช่ทั้ง น้อย ปานกลาง มาก

2 อย่าง

2.3.2 มาตรฐานความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิง (NB) เป็นมาตรฐานความเชื่อเกี่ยวกับความคิดเห็นของกลุ่มอ้างอิงที่มีต่อการกระทำของตน มีลักษณะเป็นมาตรจำแนกความหมาย โดยมีขั้นตอนในการสร้างมาตรวัดดังนี้

2.3.2.1 สำนวความเชื่อของกลุ่มอ้างอิง โดยใช้แบบสอบถามปลายเปิด มีคำถามดังต่อไปนี้

ก) มีคนหรือกลุ่มคนใดบ้างที่จะสนับสนุนให้ท่านศึกษาต่อในสายสามัญหลังจากจบการศึกษาชั้น ม.3

ข) มีคนหรือกลุ่มคนใดบ้างที่จะคัดค้านไม่ให้ท่านศึกษาต่อในสายสามัญหลังจากจบการศึกษาชั้น ม.3

ค) เมื่อท่านคิดถึงการศึกษาต่อในสายสามัญหลังจากจบการศึกษาชั้น ม.3 ทำให้ท่านคิดถึงใครอีกบ้างไหม

2.3.2.2 นำความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิงมาเรียงลำดับความถี่จากมากไปหาน้อย คัดเลือกความเชื่อกลุ่มอ้างอิงที่กลุ่มตัวอย่างจำนวนร้อยละ 20 กล่าวถึง ซึ่งถือเป็นแหล่งอ้างอิงเด่นชัด (Salient referents)

2.3.2.3 นำแหล่งอ้างอิงเด่นชัด มาสร้างเป็นมาตรฐานความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิง (NB) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง มาตรฐานความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิง (NB)

พ่อแม่ของฉันเห็นว่า						
ฉันควร	-----	:	-----	:	-----	ฉันไม่ควร
มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่ใช้ทั้ง	น้อย	ปานกลาง	มาก
2 อย่าง						
ศึกษาต่อในสายสามัญหลังจากจบการศึกษาชั้นม.3						

2.3.3 มาตรฐานแรงจูงใจที่จะคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง (MC) เป็นมาตรวัดที่มีลักษณะ และจำนวนข้อกระทงเหมือนกับ มาตรฐานความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิง (NB) แต่ในข้อกระทงจะถามความคิดเห็นของผู้ตอบว่าจะทำตามกลุ่มอ้างอิงในระดับใด ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง มาตรวัดแรงจูงใจที่จะคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง
โดยทั่วไปท่านต้องการทำในสิ่งที่พ่อแม่ของท่านประสงค์จะให้ท่านทำเพียงใด

ไม่ต้องการเลย -----:-----:-----:-----:-----:-----:----- ต้องการมาก
1 2 3 4 5 6 7

2.3.4 มาตรวัดการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงทางตรง (SN) มีลักษณะเป็นมาตรจำแนก
ความหมาย โดยทั่วไปจะใช้รูปแบบดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง มาตรวัดการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงทางตรง

คนที่มีความสำคัญต่อฉันส่วนมากคิดว่า

ฉันควร -----:-----:-----:-----:-----:-----:----- ฉันไม่ควร
มาก ปานกลาง น้อย ไม่ใช่ น้อย ปานกลาง มาก
ทั้ง 2 อย่าง

การศึกษาต่อในสายสามัญหลังจากจบการศึกษาชั้น ม.3

2.3.5 มาตรวัดเจตนาเชิงพฤติกรรม (I) มีลักษณะเป็นมาตรจำแนกความหมาย
โดยทั่วไปจะใช้รูปแบบดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง มาตรวัดเจตนาเชิงพฤติกรรม (I)

ฉันตั้งใจว่าจะศึกษาต่อในสายสามัญหลังจากจบการศึกษาชั้นม.3
เป็นไปได้ -----:-----:-----:-----:-----:-----:----- เป็นไปไม่ได้
มาก ปานกลาง น้อย ไม่ใช่ น้อย ปานกลาง มาก
ทั้ง 2 อย่าง

2.4 การให้คะแนนและการวิเคราะห์ข้อมูลในมาตรวัด

2.4.1 ข้อกระหนทุกข้อในมาตรนี้ (ยกเว้นแรงจูงใจที่จะคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง) ให้คะแนน
จาก -3 (เป็นไปไม่ได้ เป็นโทษ เลว เป็นความทุกข์ เสื่อม ไม่ควร) ไปจนถึง +3 (เป็นไปได้
เป็นประโยชน์ ดี เป็นความสุข เจริญ ควร) ส่วนแรงจูงใจที่จะคล้อยตามให้คะแนนจาก 1
(ไม่ต้องการเลย) ไปจนถึง 7 (ต้องการมาก) โดย Ajzen and Fishbein (1980) ให้

เหตุผลว่าเพราะผู้คนมีแนวโน้มน้อยที่จะทำในสิ่งตรงกันข้ามกับที่แหล่งอ้างอิงเด่นชัดคิดว่าเขาควรทำ

2.4.2 การจะใช้รูปแบบการวัดที่ต่างไปจากนี้ย่อมทำได้ เช่น การวัดการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง ความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิง หรือแรงจูงใจที่จะคล้อยตาม

2.4.3 การวิเคราะห์ข้อมูล ตามแนวทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผลควรใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

2.4.3.1 หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson-Product Moment Correlation Coefficient) ระหว่างเจตคติต่อพฤติกรรม (A_B) กับผลรวมของผลคูณความเชื่อเกี่ยวกับผลกรรมจากพฤติกรรม (b_i) และการประเมินผลกรรมจากพฤติกรรม (e_i)

2.4.3.2 หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สันระหว่างการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง (SN) กับผลรวมของผลคูณความเชื่อเกี่ยวกับทักษะของกลุ่มอ้างอิงต่อการกระทำ (NB) และแรงจูงใจที่จะคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง (MC)

2.4.3.3 หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สันระหว่างเจตคติต่อพฤติกรรม (A_B) กับเจตนาเชิงพฤติกรรม (I)

2.4.3.4 หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สันระหว่างการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง (SN) กับเจตนาเชิงพฤติกรรม (I)

2.4.3.5 นำค่าเจตคติต่อพฤติกรรม (A_B) และการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง (SN) ไปสร้างสมการถดถอยพหุคูณไปยังเจตนาเชิงพฤติกรรม (I) จะได้ค่าน้ำหนัก (β_1 และ β_2) เป็นตัวถ่วงเจตคติต่อพฤติกรรม (A_B) และการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง (SN) กับค่าสหสัมพันธ์พหุคูณ (R)

2.4.3.6 หาค่าสหสัมพันธ์พอยท์ไบซีเรียลระหว่างเจตนาเชิงพฤติกรรม (I) พฤติกรรม (B) ในกรณีที่มีการวัดเป็นการวัดเพียงว่า ทำ หรือ ไม่ทำ หากการวัดพฤติกรรม (B) เป็นการวัดว่าทำมากน้อยเพียงใด ค่ามากน้อยเพียงใด ค่าสหสัมพันธ์ที่คำนวณควรเป็นสหสัมพันธ์เพียร์สัน

2.4.3.7 ผู้วิจัยอาจวิเคราะห์ b_i, e_i, NB_j และ MC_j เพื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่มที่มีเจตนาจะทำกับกลุ่มที่มีเจตนาจะไม่ทำพฤติกรรมที่ศึกษา การวิเคราะห์เหล่านี้จะช่วยให้ผู้วิจัยทราบว่ากลุ่มสองกลุ่มมีความเชื่อในด้านใดไม่ต่างกันและด้านใดต่างกัน จากนั้นก็นำไปใช้ประโยชน์ในการเปลี่ยนเจตคติโดยเลือกเปลี่ยนเฉพาะความเชื่อที่ต่างกันให้มากพอที่จะมีอิทธิพลไปเปลี่ยน A_B ได้

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการกระทำด้วยเหตุผล ได้มีผู้สนใจได้สร้างมาตรวัดตัวแปรต่าง ๆ ตามทฤษฎีนี้เพื่อใช้เป็นตัวแปรในการพยากรณ์และทำความเข้าใจพฤติกรรมหรือเจตนาเชิงพฤติกรรมต่าง ๆ ไว้อย่างกว้างขวาง โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยในรูปแบบที่แตกต่างกัน ซึ่งปรากฏว่ามีความเที่ยงตรงตามทฤษฎีเป็นที่น่าพอใจ ในที่นี้ขอเสนองานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศที่สำคัญ ดังนี้

David and Runge (1975 อ้างถึงใน มิลินทร์ วีระรัตน์โรจน์, 2537) ได้ศึกษาถึงความเชื่อและเจตคติต่อผู้ที่จะเป็นตัวแทนพรรคเดโมแครตเข้าชิงตำแหน่งผู้ว่าการรัฐเท็กซัส ในปี 1976 โดยนำตัวแปรภายนอกเกี่ยวกับความสนิทสนมคุ้นเคยกับผู้สมัครเข้ามาศึกษาด้วย ผลการวิจัยพบว่าเจตคติทางอ้อม และเจตคติทางตรงที่มีต่อผู้สมัครเป็นตัวแทนพรรคเดโมแครตที่เข้าชิงตำแหน่งผู้ว่าราชการรัฐมีความสัมพันธ์กันสูง Bowman and Fishbein (1978 และพิชบายน์ อ้างถึงใน มิลินทร์ วีระรัตน์โรจน์, 2537) ได้ศึกษาประจักษ์ในเรื่องเกี่ยวกับการป้องกันปรมาณูของรัฐโอเรกอน เพื่อกำหนดเขตปลอดภัยในการสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานปรมาณู ผลการวิจัยพบว่าเจตนาเชิงพฤติกรรมในการออกเสียงสนับสนุนกฎหมาย สามารถพยากรณ์พฤติกรรมการออกเสียงจริง ๆ แสดงเจตนาเชิงพฤติกรรมสัมพันธ์กับเจตคติและการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงในการออกเสียงสนับสนุน สำหรับงานวิจัยที่ศึกษาพฤติกรรมเกี่ยวกับการเสพยาเสพติดมีดังต่อไปนี้คือ Schlegel และคณะ (1977 อ้างถึงใน มิลินทร์ วีระรัตน์โรจน์, 2537) ได้ศึกษาถึงการพยากรณ์เจตนาของวัยรุ่นในการดื่มแอลกอฮอล์ 3 ชนิด คือ เบียร์ เหล้า ไวน์ ใน 3 สถานการณ์ คือ ที่บ้าน ในงานเลี้ยงและที่ร้านขายเหล้า ผลการวิจัยพบว่า เจตคติและการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงสามารถพยากรณ์เจตนาเชิงพฤติกรรมในการดื่มแอลกอฮอล์ส่วนงานวิจัยของ McArdle (1972 อ้างถึงใน มิลินทร์ วีระรัตน์โรจน์, 2537) ได้ศึกษาเจตนาเชิงพฤติกรรมของผู้ติดสุราในการเซ็นชื่อเข้าหน่วยรักษาผู้ติดสุรา (Alcoholic Treatment United : ATU) ผลการวิจัยพบว่า ครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่างยินดีที่จะเข้าหน่วยรักษาผู้ติดสุรา เจตนาเชิงพฤติกรรมกับพฤติกรรมการเซ็นชื่อเข้าหน่วยรักษามีค่าสูง และงานวิจัยของ Fishbein และคณะ (1980 อ้างถึงใน มิลินทร์ วีระรัตน์โรจน์, 2537) ได้ศึกษาเกี่ยวกับเจตนาเชิงพฤติกรรมในการสูบบุหรี่ของนักศึกษาหญิงจำนวน 192 คน ผลการวิจัยพบว่า ค่าสหสัมพันธ์ระหว่างเจตนาเชิงพฤติกรรมในการสูบบุหรี่กับพฤติกรรมการสูบบุหรี่ ในช่วงเวลาที่กำหนดของแต่ละกลุ่มมีความสัมพันธ์กันสูงอย่างมีนัยสำคัญ แสดงให้เห็นได้ชัดเจนนว่าเจตนาเชิงพฤติกรรมสามารถพยากรณ์พฤติกรรมการสูบบุหรี่ได้ สำหรับงานวิจัยที่คนไทยได้ศึกษาได้แก่ สุรชาติ นันทนรินทร์ (2537) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง เจตนาเชิงพฤติกรรมและพฤติกรรมการสูบบุหรี่ของนักศึกษาชายชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยขอนแก่น พบว่ามีเจตคติทางลบต่อการสูบบุหรี่

และมีการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงต่ำ นอกจากนี้ยังพบว่าสาเหตุสูงใจที่ทำให้นักศึกษาสูบบุหรี่คือ
อยากลอง สืบตามเพื่อน สืบแล้วสบายใจคลายเครียด นอกจากนี้ Ajzen and Fishbein
(1975 อ้างถึงใน มิลินทร์ วีระรัตน์โรจน์, 2537) ได้รวบรวมงานวิจัย 13 เรื่อง ซึ่งใช้
ตัวแปรเจตคติต่อพฤติกรรม และการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงพยากรณ์เจตนาเชิงพฤติกรรม ปรากฏ
ว่าสามารถพยากรณ์ได้อย่างแม่นยำสูง ซึ่งเป็นการสนับสนุนทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผลอย่างมาก

ถาวร แซ่ตั้ง (2529) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการทำนายพฤติกรรมการเลือกสมัครสอบเข้า
เรียนต่อคณะวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในกรุงเทพมหานคร เครื่องมือที่ใช้ใน
การวิจัยเป็นแบบสำรวจ โดยสร้างตามขั้นตอนของทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล ผลการวิจัยพบว่า
เจตคติ การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง สามารถพยากรณ์เจตนาเชิงพฤติกรรมได้ตามทฤษฎี ซึ่งตรงกับ
อัจฉราพร สุวรรณทล (2529) และมิลินทร์ วีระรัตน์โรจน์ (2537)

งานวิจัยที่เกี่ยวกับพฤติกรรมการวางแผนครอบครัวก็มีของ Vinokur (1975 อ้างถึงใน
มิลินทร์ วีระรัตน์โรจน์, 2537) ผลการวิจัยของ Werner และคณะ (1975 อ้างถึงใน
มิลินทร์ วีระรัตน์โรจน์, 2537) ผลการวิจัยพบว่าเจตคติและการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงสามารถ
พยากรณ์เจตนาเชิงพฤติกรรมและมีความสัมพันธ์กัน สำหรับงานวิจัยของ Manstead และคณะ
(1983 อ้างถึงใน มิลินทร์ วีระรัตน์โรจน์, 2537) ได้ศึกษาเกี่ยวกับเจตคติ การคล้อยตาม
กลุ่มอ้างอิง เจตนาในการเลี้ยงนมหารก และพฤติกรรมการเลี้ยงนมหารกด้วยนมมารดาและนมผง
ของหญิงมีครรภ์ ผลการวิจัยพบว่า เจตคติ การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงและเจตนาในการให้นม
ทารกของหญิงมีครรภ์แรกและหญิงมีครรภ์หลังมีความสัมพันธ์กัน

ปัญญา บุรีเรือง (2530) ได้สร้างแบบวัดเจตคติตามแนวทฤษฎีของพิชบายน์และไอเซ็น
เพื่อพยากรณ์พฤติกรรมการบริโภค และพบว่าแบบวัดเจตคติต่อการโฆษณาและแบบวัดเจตคติต่อการ
อนุรักษ์พลังงานมีความตรงในการพยากรณ์พฤติกรรม นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยของ ชัยฤทธิ์ ศิลาเดช
(2530) ได้สร้างแบบวัดเจตคติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่มีต่อแผนการเรียน โดยใช้
ทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล แบบวัดทุกฉบับมีความตรงตามเนื้อหาตรงตามทฤษฎี และตรงตามสภาพ
ต่อมาเกศสุพรรณ กิจเจริญวิศาล (2532) ได้สร้างแบบวัดเจตนาของนิสิตนักศึกษาในการเข้าร่วม
กิจกรรมนิสิตนักศึกษาต้านกีฬาใน 5 บทบาท พบว่าแบบวัดเจตคติมีความตรงตามเนื้อหาและมีความ
เชื่อมั่น .81 แบบวัดเจตนาด้วยการวัดทางตรงเชิงพินิจ แบบวัดเจตคติด้วยการวัดตามทฤษฎี
และแบบวัดการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงด้วยการวัดตามทฤษฎี มีความตรงตามเนื้อหา มีความตรงเชิง
โครงสร้างให้ผลการวัดที่สอดคล้องกับการวัดทางตรง โดยมีค่าความเชื่อมั่น .91 และ .73 งาน
วิจัยของแสงจันทร์ อุ่นเรือน (2536) ได้สร้างแบบวัดเจตคติต่อวิทยาศาสตร์สำหรับนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่าแบบวัดเจตคติทางตรงและทางอ้อม มีค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นแบบ
สอดคล้องภายใน .77 และ .74 ในปี พ.ศ. 2535 กฤษณา คิตติ ได้พัฒนาแบบวัดเจตคติต่อ
การเรียนคณิตศาสตร์ ตามแนวการวัดเจตคติของพิชบายน์และไอเซ็น พบว่าค่าความเชื่อมั่น

ของแบบวัดเจตคติทางตรงและทางอ้อมมีค่าเท่ากับ .86 และ .80 ซึ่งตรงกับแวนไพลัน เย็นสุข (2538) ได้นำแบบวัดของกฤษฎา คิตติ (2535) มาพัฒนาเพื่อให้ได้คุณภาพที่เชื่อถือได้ พบว่า เครื่องมือที่ใช้มี 3 ประเภทคือ 1. แบบสำรวจพฤติกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์ โดยระบุไว้ 2 ระดับคือ ใช่ กับ ไม่ใช่ 2. แบบสำรวจปลายเปิดเกี่ยวกับความเชื่อมั่นขั้นของพฤติกรรม การเรียนรู้คณิตศาสตร์ 3. แบบวัดเจตคติต่อพฤติกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ได้กำหนดพฤติกรรม การเรียนรู้คณิตศาสตร์ออกเป็น 5 ด้านคือ การเตรียมตัวเรียนวิชาคณิตศาสตร์ การเรียน คณิตศาสตร์ในห้องเรียน การทำการบ้านและทบทวนวิชาคณิตศาสตร์ การทำกิจกรรมทางคณิตศาสตร์ การเรียนรู้คณิตศาสตร์ในอนาคต การสร้างและพัฒนาเครื่องมือมี 11 ขั้นตอนตามหลักทฤษฎีการ กระทำด้วยเหตุผลของพิชบาวันและไอเซ็น มีการตรวจสอบค่าความตรงและค่าความเชื่อมั่นโดยได้ ค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดเจตคติทางตรงและทางอ้อมมีค่า .74 ถึง .88